

«ПРИНЦИПИ ТОРОНТО»

Ключові пріоритети проведення реформ в Україні (Робочий проект)

Проект підготовлений робочою групою експертів громадянського суспільства за координації Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ з метою презентації на третій Конференції з питань реформ в Україні (Ukraine Reform Conference), 2-4 липня 2019 в Торонто (Канада). Пропозиції до проекту були надані під час онлайн-обговорення та регіональних дискусій в Харкові, Одесі та Львові у квітні-травні 2019.

Преамбула

Ми, представники українського громадянського суспільства, у процесі підготовки до третьої Конференції з питань реформ в Україні, що відбувається в Торонто 2-4 липня 2019 року, домовилися про такі принципи, які представляємо Президенту України, теперішньому і наступному складом Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, і закликаємо діяти разом для впровадження реформ в Україні.

Ми відзначаємо результати реформ, які відбулися після Революції Гідності в Україні, і підтверджуємо наше прагнення до їхнього подальшого впровадження. Ми усвідомлюємо важливість консолідації всіх українських реформаторських сил, особливо в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України та підтверджуємо нашу готовність співпрацювати з громадянами, приватним сектором, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також міжнародними партнерами для здійснення реформ. Ми віримо, що ризики та загрози, які стоять перед Україною, можна суттєво знизити ефективними й послідовними реформами.

Ми підтверджуємо нашу відданість принципам верховенства права та демократії, доброчесності, прозорості, підзвітності, рівності та інклюзивності в усіх сферах державної політики і суспільного життя. Дотримуючись цих принципів, ми зможемо продовжувати та прискорювати позитивні зміни в нашій країні: забезпечити дотримання прав людини, належне урядування, економічне зростання і добробут громадян, набуття членства України в ЄС та НАТО.

Для досягнення цих цілей ми запрошуємо тих, хто відповідальний за ухвалення та реалізацію політичних рішень, керуватися **такими принципами і пріоритетами:**

I. БЕЗПЕКА ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, що засновані на доброчесності, прозорості, підзвітності, цілісності та стійкості

1. Розбудова оборонних та безпекових спроможностей на основі стандартів НАТО: проведення системних реформ, передбачених Законом «Про національну безпеку України», з метою формування цілісного сектору національної безпеки та оборони на основі принципів національної стійкості

(national resilience), який підлягатиме всеохоплюючому демократичному цивільному контролю (нагляду). Запровадження довгострокового планування, орієнтованого на розвиток оборонних та безпекових спроможностей, спрямованих на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Створення системи урядового управління у сфері оборонної промисловості з метою забезпечення ефективного функціонування українських виробників будь-яких форм власності та з країн НАТО, у тому числі за рахунок прозорого доступу до Державного оборонного замовлення.

2. Впровадження комплексних кроків з реформування сфери юстиції для забезпечення доступу до правосуддя, незалежності, доброчесності та підзвітності суддів, прокурорів й адвокатів: продовжити деполітизацію судової влади, посилити ефективність її оновлення шляхом надання відповідних повноважень тим, кому суспільство довіряє найбільше, – представникам громадськості та іноземним експертам, а також перезапустити оцінювання суддів, щодо доброчесності яких є обґрунтовані сумніви. Провести реформу адвокатури. Модернізувати юридичну освіту і правила доступу до правничих професій відповідно до міжнародних стандартів. Посилити функціональну спроможність органів правопорядку через впровадження міжнародних стандартів і підходів до ведення детективної та негласної діяльності, а також забезпечити незалежність прокуратури шляхом її деполітизації. Реформувати пенітенціарну систему, щоб вона служила виправленню засуджених та їх поверненню в суспільство.

3. Підвищення ефективності антикорупційної інфраструктури: професійна, незалежна, ефективна й позбавлена політичного втручання робота всіх елементів антикорупційної інфраструктури (НАЗК, НАБУ, САП, ВАС, АРМА, уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції органів влади), які забезпечують запобігання та протидію корупції. Задля цього необхідно перезапустити НАЗК та переобрати керівництво САП за новою процедурою, а також забезпечити незалежність обох органів. Потрібно запобігти спробам знищення антикорупційного законодавства та інституцій, таких як НАБУ. Важливо забезпечити ВАС необхідними ресурсами в повному обсязі, а також обрати керівника та працівників апарату суду на засадах відкритого та прозорого конкурсу. Також потрібно провести комплексну реформу СБУ, щоб позбавити її невластивих антикорупційних та економічних повноважень.

II. ДЕМОКРАТІЯ ТА НАЛЕЖНЕ ВРЯДУВАННЯ, що ґрунтуються на рівності та інклюзивності, залученні громадян до вироблення політики, незалежності демократичних інституцій

4. Завершення комплексної виборчої реформи: забезпечити рівні умови для реалізації політичних прав громадян, включаючи розширення політичних можливостей та участі жінок, неминучість покарання за скоєння злочинів проти виборчих прав, а також пропорційність і дієвість санкцій за порушення закону. Запровадження пропорційної системи з відкритими регіональними списками, покликано посилити зв'язок між політичними силами і виборцями, виступаємо за забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та

трудомих мігрантів, а також ефективне функціонування виборчого правосуддя. Підтримуємо посилення прозорості і підзвітності фінансування партій та виборчих кампаній. Необхідно обмежити розмір витрат з виборчих фондів на передвиборчу агітацію та підвищити прозорість таких видатків.

5. Парламентська реформа: оновити Дорожню карту щодо внутрішньої реформи Верховної Ради України, зокрема схвалити якісно нову концепцію законодавчого процесу; ухвалити Закон «Про особливості проходження державної служби в Апараті ВРУ»; розробити та ухвалити кодекс депутатської етики.

6. Продовження реформи публічної адміністрації: завершити реформування міністерств відповідно до затвердженої урядової концепції, розробити та схвалити новий Регламент Кабінету Міністрів України з метою запровадження прозорих урядових процедур ефективного формування та реалізації державної політики, що базується на аналізі політики та стратегічному плануванні. Забезпечити прозорість, підзвітність роботи та ефективність реалізації державної політики всіма центральними органами виконавчої влади. Підвищити професійність і доступність державної служби через інструменти прозорого конкурсного відбору, якісної оцінки результатів діяльності державних службовців, а також їхнього професійного навчання. Законодавчо врегулювати адміністративну процедуру.

7. Завершення децентралізації: завершити реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади на базовому та субрегіональному рівнях, запровадити належний контроль за законністю рішень органів місцевого самоврядування та вдосконалити систему фінансування державної регіональної політики. Чітко розмежувати повноваження між різними рівнями органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності. Необхідно ухвалити конституційні зміни, щоб завершити реформу і зробити її незворотною.

8. Інтенсифікація розвитку електронної демократії та електронного урядування: шляхом поширення кращих практик е-залучення громадян до ухвалення рішень на ранніх стадіях (е-петиції, е-консультації); забезпечення участі мешканців у бюджетах участі. Розбудова належної інфраструктури для запровадження е-консультацій, е-плебісцитів та е-виборів. Впровадження блокчейн-технологій. Розвиток політики «digital by default», забезпечення інтероперабельності державних та місцевих реєстрів, отримання адміністративних послуг онлайн.

9. Розвиток і захист громадянського суспільства: забезпечити сприятливе правове середовище

для розвитку громадянського суспільства, зокрема через подальше спрощення законодавства для діяльності організацій громадянського суспільства та їхньої фінансової стійкості, скасування публічного електронного декларування для антикорупційних активістів, проведення ефективного розслідування всіх нападів на громадських активістів. Активізувати діалог з органами влади та місцевого самоврядування з метою посилення впливу громадянського суспільства на вироблення та реалізацію публічних політик, посилення захисту і реалізації прав людини, безпеки громадських активістів. Гарантувати право на доступ до публічної інформації, зокрема шляхом створення незалежного контролюючого органу.

10. Підвищення незалежності та фінансової прозорості українських засобів масової інформації: захист українського Суспільного мовлення та некомерційних медіа від політичного тиску. Запровадження більш захищеної та прозорої моделі фінансування Суспільного мовлення відповідно до стандартів Ради Європи. Оновлення українського законодавства у сфері ЗМІ та реклами з метою поліпшення умов роботи медіа-середовища та реагування на поточні виклики, зокрема у сфері аудіовізуальних медіа-послуг, регулювання Інтернету. Підвищення рівня медіа-грамотності та критичного мислення громадян через освітні програми.

III. ДОБРОБУТ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ, що ґрунтуються на економічному зростанні задля покращення добробуту всіх громадян та реалізації прав людини в повному обсязі

11. Підтримка макроекономічної стабільності та впровадження далекосяжних ринкових економічних реформ: задля збереження макроекономічної стабільності особливо важливо захистити незалежність Національного банку України від будь-якого політичного втручання, а також продовжити реалізацію програми співпраці з Міжнародним валютним фондом. Покращити бізнес-клімат та інвестиційну привабливість через впровадження далекосяжних ринкових економічних реформ:

- 1) скасування мораторію та створення відкритого ринку землі сільськогосподарського призначення;
- 2) приватизація великих державних підприємств, скорочення переліку державних підприємств, приватизацію яких заборонено, та завершення реформи корпоративного управління державних підприємств шляхом створення незалежних наглядових рад;
- 3) реформування податкових і митних органів у напрямку створення сервісно-орієнтованих центрів,

а також створення служби фінансових розслідувань як єдиного органу боротьби з економічними злочинами в системі правоохоронних органів;

4) лібералізація контролю за рухом капіталу та валютного регулювання, спрощення та оптимізація митних процедур, а також забезпечення виконання існуючих угод про вільну торгівлю;

5) встановлення рівних умов для ведення бізнесу, створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу на основі вільної конкуренції, захищеної ефективним регулятором.

12. Енергоефективність, лібералізація та прозоре функціонування енергетичного сектору: завершення реформи ринків газу та електроенергії, скасування державних дотацій в енергетиці, початок реформування ринку вугілля та зменшення його споживання, впровадження конкуренції в секторі тепlopостачання, розвиток відновлюваних джерел енергії, а також ефективного споживання енергетичних ресурсів, захист вразливих споживачів, належне управління та забезпечення енергетичної незалежності. Впровадження дієвих програм енергоефективності в секторах генерації, транспортування та споживання енергії, зокрема в житловому секторі.

13. Попередження заподіяння шкоди довкіллю: впровадити реформу екологічного контролю для того, щоб він став дієвим, ефективним, оперативним, прозорим, професійним; запровадити механізми забезпечення невідворотності та співмірності відповідальності для фізичних та юридичних осіб за заподіяну довкіллю шкоду; усі заходи у сфері охорони довкілля повинні відбуватися сплановано, з урахуванням даних моніторингу та наслідків впливу на довкілля. Забезпечити впровадження змін для вирішення проблем у сфері поводження з відходами.

14. Продовження комплексного реформування системи охорони здоров'я: сприяти побудові системи охорони здоров'я, орієнтованої на пацієнта, шляхом зміни організаційно-економічних принципів управління відповідно до ринкових умов та міжнародних стандартів, які забезпечать рівний доступ населення до якісної медичної допомоги та фінансовий захист у випадку захворювання, а також створять умови для запровадження страхової медицини. Забезпечити попередження неінфекційних захворювань і посилення законодавства щодо контролю над тютюном, алкоголем та здоровим харчуванням.

15. Реформа соціальних послуг: розбудова системи соціальних послуг відповідно до міжнародних стандартів, розроблення механізму державно-приватного партнерства, створення системи комплексного реагування на випадки домашнього насильства.

16. У сфері культури і національної пам'яті: впровадження стратегій культурної політики та культурних практик в усіх сферах, підтримка розвитку креативних індустрій; вироблення практик символічної політики і комеморації, спрямованих на консолідацію української політичної нації; формування суспільного імунітету проти порушень прав людини, у тому числі через заборону пропаганди тоталітарних режимів, збереження місць пам'яті, відновлення прав жертв репресій та гарантування доступу до архівів.

17. Продовження комплексної реформи освіти та науки, що передбачає інтеграцію до європейського освітнього та дослідницького простору; істотне підвищення інституційної автономії закладів освіти, академічних свобод учасників освітнього процесу, якості освітніх та дослідницьких програм на всіх рівнях. Освіта та дослідження мають відповідати вимогам сучасного ринку праці, готувати ринки праці майбутнього і бути основою прогнозування, адаптації та стійкого розвитку України як конкурентоспроможної держави. Сприяти розвитку громадянської освіти.

Громадські організації та об'єднання, які підтримують «Принципи Торонто»:

Всеукраїнські

- Dixi Group
- EasyBusiness
- StateWatch
- Transparency International Ukraine
- Антикорупційний штаб
- Асоціація «Енергоефективні міста України»
- Асоціація українських моніторів дотримання прав людини (УМДПЛ)
- Всеукраїнська федерація споживачів «ПУЛЬС»
- Восток SOS
- Громадянська мережа «Опора»
- Громадянське суспільство онлайн
- «Детектор медіа»
- «Екологія-Право-Людина»
- Інститут громадянського суспільства
- Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
- Інститут євро-атлантичного співробітництва
- Інститут розвитку регіональної преси
- «Інтерньюз-Україна»
- Комітет виборців України
- Лабораторія законодавчих ініціатив
- Ліга інтернів
- МАМА-86
- Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони
- Пласт НСОУ
- Платформа здоров'я
- Платформа прав людини
- Правозахисна Ініціатива
- Разом проти корупції
- Спілка археологів України
- Творчий центр ТЦК
- Українська фундація громадського здоров'я
- Український науковий клуб
- Український незалежний центр політичних досліджень
- Український жіночий фонд
- Український форум благодійників
- Український Центр Європейської Політики
- Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»
- Фундація DEJURE
- Центр адвокації громадського здоров'я

- Центр демократії та верховенства права
- Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння
- Центр досліджень визвольного руху
- Центр інноваційної освіти «Про.Світ»
- Центр екологічних ініціатив «Екодія»
- Центр економічної стратегії
- Центр «Життя»
- Центр «Ейдос»
- Центр економічних досліджень та прогнозування «ФІНАНСОВИЙ ПУЛЬС»
- Центр «Нова Європа»
- Центр політико-правових реформ
- Центр протидії корупції
- Центр прав людини «Zmīna»
- Центр розвитку інновацій
- Центр UA
- Школа охорони здоров'я НАУКМА
- «Юридична сотня»

Регіональні, місцеві

- Агенція журналістських розслідувань «Четверта влада»
- Антикорупційний моніторинг
- Асоціація Політичних Наук
- «Екоклуб»
- Екоправо-Харків
- Коаліція ГО Запорізька Рада Реформ
- Кропивницька коаліція громадських організацій «Рада Експертів»
- Мережа антикорупційних центрів
- «Молодь-ДіЄ»
- «Молодь Дніпра»
- Народний контроль Кіровоградщини
- Рада голів ОСББ м. Рівне
- «Рівне-такмед»
- Рівненський центр «Соціальне партнерство»
- Спілка велосипедистів Рівного
- «Центр громадського моніторингу та аналітики»
- Центр громадського моніторингу та досліджень
- Центр української політики «Ексампей»
- Чугуївська правозахисна група
- ДемАльянс Тернопільщини
- Громадська спілка «Рада бізнесу Тернопілля»